

Architectuur als wapen

Malkit Shoshan

Atlas of the Conflict Israel-Palestine

Rotterdam: o10 Publishers, 2010

Grafische vormgeving: Joost Grootens

480 pag. € 34,50

Anna Bukhari

Grondbezit en ruimtelijke ordening vormen het hart van de strijd tussen de Palestijnen en Israël. Toch is er weinig aandacht voor deze ruimtelijke mechanismen, die de basis vormen voor het creëren van de 'feiten op de grond'. De *Atlas of Conflict* geeft een schat aan informatie en maakt de weloverwogen ruimtelijke strategieën aan Israëlische zijde en het nagenoeg ontbreken ervan aan Palestijnse zijde pijnlijk duidelijk.

'In het derde jaar van mijn studie architectuur in Tel Aviv kreeg ik de opdracht om een nieuw winkelcentrum op een leeg terrein buiten Tel Aviv te ontwerpen,' schrijft auteur Malkit Shoshan, grootgebracht in een zionistisch milieu, in de inleiding. 'Toen ik de locatie onderzocht, ontdekte ik dat het ooit een Palestijnse begraafplaats was. Ik ben gestopt met ontwerpen en begonnen met het verzamelen van kaarten, foto's, diagrammen en ander visueel materiaal. Ik wilde de ruimtelijke geschiedenis van Israël begrijpen.'

Al de eerste schets in *Atlas of Conflict*, een dichte lijntekening van de steeds verschuivende grenzen, laat zien dat hét grondgebied

van de staat Israël niet bestaat. Sinds haar stichting in 1948 heeft Israëls territorium voortdurend gefluctueerd onder invloed van conflicten, oorlogen en internationale verdragen. Deze verschuivingen vinden niet alleen op natio-

naal niveau plaats, maar ook op de schaal van stedenbouw en architectuur. Een terugkerend patroon daarbij is dat iets, dat in eerste instantie als tijdelijk ontworpen is, uitmondt in iets blijvends. Hierdoor onttrekt de landstoe-eigening zich aan alle normale ruimtelijke wetten en planningsprocessen.

De collectie kaarten en ander beeldmateriaal, die Shoshan in ruim tien jaar over deze processen verzamelde, vormt de basis voor de *Atlas of Conflict*. Het is een handzaam boek waarvan de afmeting gebaseerd is op de vorm van de staat Israël. De inhoud bestaat uit twee delen: de Atlas en de Lexicon, die zijn gelinkt door paginaverwijzingen. Door het kleine formaat en de heldere en consequente opmaak is het makkelijk heen en weer bladeren tussen beide delen.

Het eerste deel, de Atlas, is een analyse van de ruimtelijke aspecten van het Israëliisch-Palestijnse conflict met behulp van kaarten,

Border dynamics 1947-2010

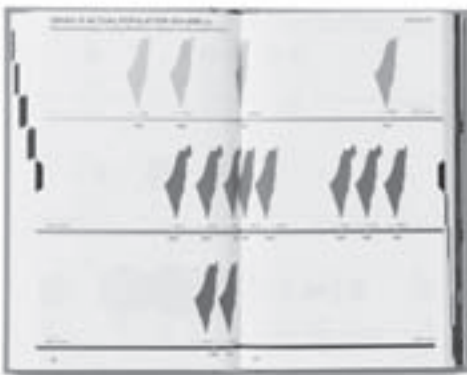
Palestine refugees and refugee camps

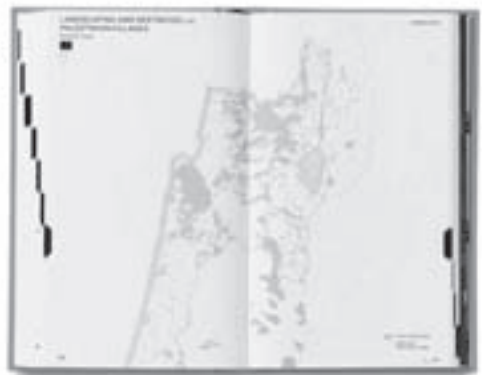
Palestinian typology

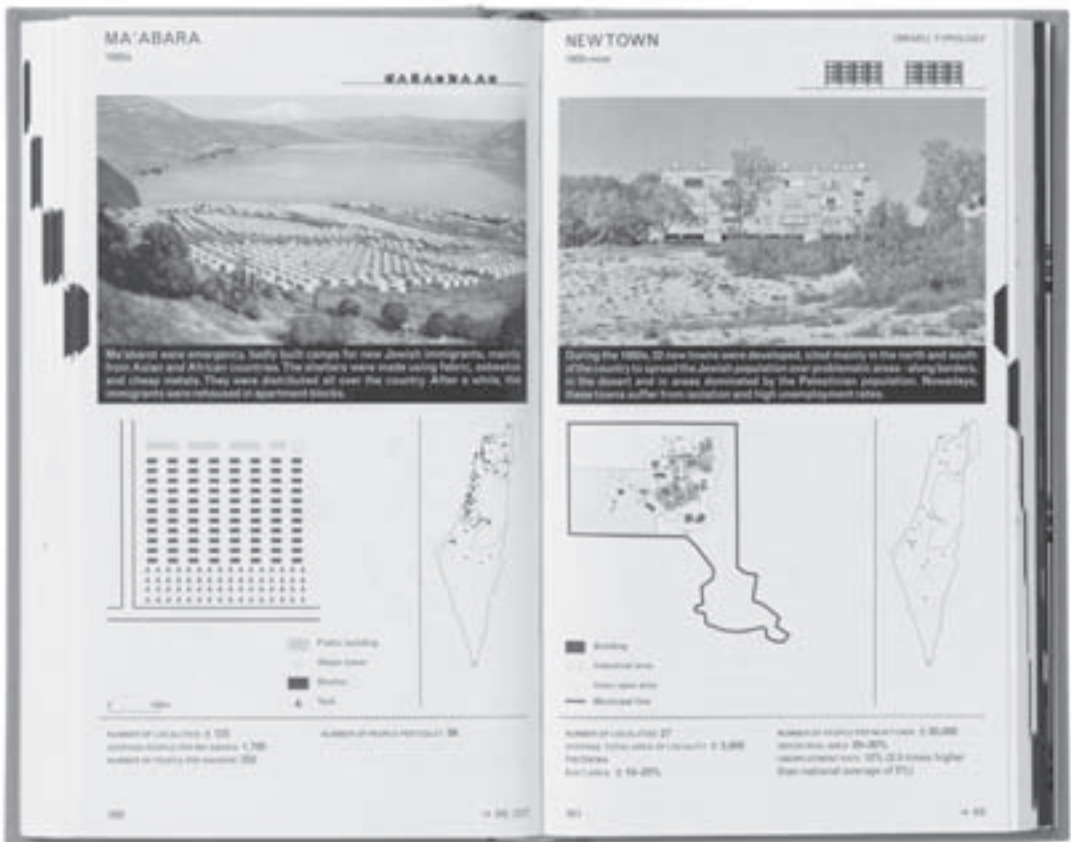
Israeli typology

Israel's actual population 1914-2008
© Fotografie Peter Cox

Destroyed Palestinian villages

Israeli typology explained: 'Ma'abara' on page 160, emergency, badly built camps for new Jewish immigrants and 'New town', to spread the Jewish population over problematic areas on page 161.

foto's en diagrammen. De meer dan 500 kaarten zijn vormgegeven door Joost Grootens, die al meerdere atlassen voor uitgeverij o1o maakte, waaronder de *Vinex Atlas*. De verschillende analyses zijn in aparte hoofdstukken ondergebracht: Grenzen, de Muur, Nederzettingspatronen, Nederzettingstypologieën, Demografie, Landbezit, Water, Archeologie en Conservering en Jeruzalem. Shoshan beschrijft dat het moeilijkste het vinden van informatie over de Palestijnse kant van het conflict was: 'Doordat kaarten meestal worden getekend door degenen die de macht hebben verdwijnt het verhaal van de machtelozen snel uit beeld.'

Demografische balans

Bij het bestuderen van de Atlas valt op hoe welbewust Israël planning gebruikt als politiek instrument. Zo zijn er bijvoorbeeld de *Star*-nederzettingen uit 1967, die een onderdeel waren van het *Star*-masterplan, dat was bedoeld om de demografische balans in de heuvelrug langs de westkant van de Groene Lijn te veranderen. Ook de welbewuste inzet sinds het begin van deze eeuw van natuurparken en beschermd natuurgebied als strategische zones is duidelijk in beeld gebracht.

De Atlas beslaat niet alleen de nationale schaal, maar ook het individuele gebouw. Zo be-

gint het hoofdstuk over de nederzettingstypologieën met een aantal diagrammen over in welke periode en met welke frequentie een bepaalde typologie voorkomt, gevolgd door een korte omschrijving, een foto en de tekeningen van deze typologieën. Naast de typologie van het Palestijnse vluchtelingenkamp staat die van de Ma'abara's, de opvangkampen voor de stroom

Planning gebruikt als politiek instrument

Aziatische en Noord-Afrikaanse Joden na 1948 (125 stuks met gemiddeld 1700 inwoners), het Caravan park voor de Russische en Joodse immigranten vanaf de jaren negentig en de Caravellas, de parken met twee aan twee gekoppelde caravans voor de opvang van de kolonisten uit de Gazastrook in 2005. Ook de ruimtelijke verschillen en achterliggende ideologieën van de mosjav en de kibboets en de verschillende stadia tussen een caravan outpost en een stad worden helder naast elkaar gezet, Ook worden de extreem hoge dichtheden van een Palestijns vluchtelingenkamp duidelijk als je ziet dat de bouwblokken van 4-7 lagen op de verkaveling van het oorspronkelijke vluchtelingenkamp met tenten uit 1948 zijn gebouwd.

Het tweede deel, de Lexicon, geeft de achtergronden van de ruimtelijke processen die de Atlas in beeld brengt. Het is op dunner papier gedrukt en bevat onder meer een overzicht van de verschillende onderhandelingsronden met de bijbehorende kaarten, twee tijdslijnen, een overzicht van de belangrijkste wetgeving en de verschillende spelers, maar ook persoonlijke verhalen, populaire gezegden en cartoons.

Zowel in de Atlas als in de Lexicon is er naar gestreefd om een evenwichtig beeld te geven van zowel de Palestijnse als de Israëliëse kant en de interactie tussen beide. Wel wordt uit dit overzicht pijnlijk duidelijk hoe strategisch Israël met ruimtelijke processen en middelen omgaat in vergelijking met de Palestijnen.

De Atlas of Conflict is een fascinerend boek, ook omdat boeken die zich zowel op ruimtelijke processen en architectuur richten als op de politieke context waarbinnen deze tot stand kwam, niet zo veel voorkomen. Door de combinatie van planologisch en architectonisch materiaal en de Lexicon wordt de lezer uitgedaagd om eigen verbanden te zoeken tussen ruimtelijke resultaten en de achterliggende processen. Ook de vormgeving lokt uit tot voortdurend heen — en weer bladeren en vergelijken tussen de twee delen.

De grote hoeveelheid kaarten, tekeningen en diagrammen maakt de *Atlas of Conflict* allereerst geschikt voor architecten, stedenbouwkundigen en planologen en voor mensen die goed op de hoogte zijn van de inhoud van het Palestijns-Israëliëse conflict. Daarnaast is het materiaal dusdanig helder vormgegeven dat ook ieder ander die geïnteresseerd is in verdere verdieping van zijn kennis over de huidige situatie in Israël en Palestina of met interesse voor ruimtelijke processen een waardevol gereedschap in handen heeft om de geschiedenis en achtergronden van het huidige grondgebied van Israël en Palestina beter te begrijpen.

Anna Bukhari is redacteur van ZemZem.